

KIÁLLÍTÁSOK A NEMZETI EREKLYE KIÁLLÍTÓTÉR BEN

KINCSTARTÓCSKA

A kiállítás a (Fráter) Lajos pálos szerzetes által fordított, 1627-ben megjelent és az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött régi nyomtatványt mutatta be. A *Kincstartócska* a czêstochowai Szűz Mária-kegykép történetét és a körülötte történt csodákat meséli el. A *Fekete Madonna* néven ismert ábrázolás nemcsak a lengyelek „királynője” lett, hanem a pálos szerzetesek patrónája is. A kiállítás a czêstochowai Szűz Mária-kegykép alapján készült (közép-)európai ábrázolásokból is válogatást nyújtott. A fordító, Fráter Lajos pálos szerzetes személye közelebről nem ismert. A mű valószínűleg krakkói nyomdában készült (RMK I 565).

Czêstochowa messze földön ismert kegyhely, lengyel történelmi és kulturális központ, a „Shrines of Europe” együttműködés keretében partneri kapcsolatban áll Lourdes, Fatima, Mariazzell és Loreto városokkal-kegyhelyekkel.

Czêstochowát, a lengyelek nemzetközi jelentőségű nemzeti kegyhelyét, egész pontosan az ott található Jasna Góra-i (Fényes Hegyi) kolostort 1382-ben Mária-nosztráról kiinduló magyar pálos szerzetesek alapították. A magyar pálos rendtartomány a török pusztítások miatt majdnem megsemmisült, a czêstochowai kolostor viszont fokozatosan a pálos rend legfontosabb központjává vált. Czêstochowai zárandoklatok már a XV. századtól ismeretesek.

A pálosok különös tiszteletben részesítették Szűz Máriát, kolostoraik és templomaik jó részét neki ajánlották, tiszteletére szentelték fel, épületeiket képeivel díszítették.

A czêstochowai híres kegyképet, a Mária-ikont Opuliai László, Nagy Lajos király rokona, Magyarország nádora, később Lengyelország helytartója ajándékozta a kolostornak. Királyi eredetére utalnak a kép háttérét díszítő Anjou-liliomok. A kegyképpé magasztosult ikon az idők folyamán a *Regina Poloniae* (Lengyelország Királynéja) nevet kapta.

A hársfa-lapra festett ikon valószínűleg Simone Martini itáliai festő műhelyéhez köthető, amely kapcsolatban állt az Anjoukkal. A képen Mária bal karján tartja áldást osztó fiát, akinek kezében az Élet Könyve látható. A kegykép *hodigitria*, azaz Szűz Mária és a gyermek Jézus ábrázolásának az az ikonográfiai típusa, amikor a Mária Jézusra mint a megváltás forrására mutat. A Fekete Madonna néven ismert ábrázolás másolatát majdnem minden pálos rendi templomban elhelyezték.

A XVII. század első évtizedeiben ritkák a magyar nyelvű, nyomtatott pálos művek. A reformáció, a kedvezőtlen korabeli politikai-társadalmi viszonyok nem kedveztek a pálosok elmélkedő szellemiségének. Irodalmi tevékenységet ekkor elsősorban a rend lengyel testvérei folytattak, a katolikus egyház – elsősorban a jezsuiták – ellenreformációs tevékenysége pedig aktívabb, harciasabb hangú művek megszületését eredményezte.

JELES VENDÉGEK A KIÁLLÍTÁSON

A *Kincstartócska* 2008. március 25.-től június végéig volt megtekinthető. Első látogatói a lengyel és magyar államfők feleségei, Maria Kaczyńska és Sólyom Erzsébet voltak. A *Kincstartócska* kiállításával könyvtárunk a lengyel hét kulturális programhoz is kapcsolódott. A Lengyel Köztársaság budapesti nagykövete, Joanna Stempińska is ekkor, 2008. április 15-én tisztelte meg jelenlétével kiállításunkat.

Ekler Péter
ekler@oszk.hu

„MESTERSÉGEK EMLÉKEZETE – A CÉHES ÉLET EMLÉKEI”

Az Országos Széchényi Könyvtárban 2008. augusztus 14-én nyílt kiállítás a magyarországi céhes élet emlékeiből. A kiállítás megálmodói, nem titkolt szándékkal, csatlakozni kívántak a Budavári Palotában nyaranta megrendezésre kerülő Mesterségek Ünnepehez. A magyarországi céhek nyomtatott, kéziratos és tárgyi emlékei a könyvtár földszintjén található Nemzeti Ereklve kiállítóterben kaptak helyet. Az eredeti tervek szerint a tárlat 2008. november 2-ig lett volna megtekinthető, de többek között az azzal kapcsolatos sajtóérdeklődés miatt is a nyitva tartást végül december 19-ig meghosszabbították.

A bemutatásra kerülő műtárgyak a 18-19. századi céhek történetébe, működésébe és tárgyi világába nyújtottak betekintést. A céhek magyarországi történetének kezdete a 14. század elejére nyúlik vissza. Kibontakozásuk és felvirágzásuk a 16-17. században, a három részre szakadt ország északi és nyugati megyéiben, valamint az Erdélyi fejedelemségben következik be. A török alól felszabadult Magyarországon a 18. században válik lehetővé a céhek újjászervezése. A 18-19. század során ugyanakkor a céhes rendszer megmerevedésének

Jakab Georg Lok kőműveslegény németnyelvű céhlevele.
Rézmetszet korabeli festéssel, képméret: 37 x 48 cm. Pest, 1822.
(OSZK, Plakát- és Kisnyomtatványtár, Céhl. 27/a)

is tanúi vagyunk. Ez az intézmény idővel egyes iparágak kiválásának, más iparágak egyesülésének, továbbá a tömegtermelésnek is akadályává válik. Mozgásterüket az uralkodói – központi – hatalom is egyre nagyobb mértékben korlátozza: előbb az új céhek alapítását tiltja meg (1851), majd a céhek intézményét törli el véglegesen (1872).

A kiállítás gerincét, a céhtörténet két utolsó századából való, 18-19. századi eredeti céhlevelek és mesterlevelek alkották. E nyomtatványokat szép kidolgozású fekete-fehér, vagy festett metszetes városábrázolások díszítik. A képek alatt német vagy magyar nyelvű nyomtatott szövegben arról olvashattunk, hogy név szerint ki, mely kézműves foglalkozásban, milyen sikerrel töltötte le tanulóidejét a céhtestület egyik mesterénél. A céh pecsétjével és a céh vezetőinek aláírásával ellátott „bizonyítvány”, „vándorkönyv” személyazonosító okiratként is szolgált az apródesztendők után vándorútra induló kézműves-legény számára. A gyakran külhoni tanulóévek után hazatérő kézműves-legény, a céh által is megfelelőnek ítélt mesterremek elkészítésével, a céh teljes jogú mesterévé válhatott. Ez utóbbiról tanúsko-

dott a mesterlevél. A tárlatot végigtekintve, a ma már elfeledett, vagy éppen kihalófélben lévő foglalkozások színes sokfélesége tárult elénk. Bognárok és kádárok, szíjgyártók és nyergesek, csizmadiák és cipőkészítők, molnárok és mészárosok, kőművesek és kőfaragók, szabók és kefekötők, kovácsok és üvegesek, s végül mézeskalács-készítők díszes céh- és mesterleveleiben gyönyörködhattunk. A kiállításon bemutatott ritka szép nyomtatványokat az OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtára őrzi.

A kiállítás központi helyére, az ereklyetartóba, *A soproni könyvkötőcéh protokolluma* került (OSZK Kézirattár, Fol. Germ, 1320). A festett pergamenbekötéssel elkészít-

tett mesterremek Schrabbs Gottlieb Mihály alkotása 1790-ből. A kiállításon szereplő másik igen ritka és érdekes kézirat, *'Az eperjesi gombkötő céh ládakísérésének leírása'*, 1665-ből való (OSZK, Kézirattár Quart. Hung. 507). A kiállítás anyagát a céhes élet legfontosabb tárgyi emlékeivel gazdagítottuk. Az Iparművészeti Múzeum jóvoltából korabeli mívés céhládák, céhkupák és céhkancsók, továbbá céhbehívó-táblák voltak megtekinthetők a tárlaton.

E helyen is szeretnék köszönetet mondani a közreműködőknek: A kiállítás nem valósulhatott volna meg a Restauráló Osztály, a Kézirattár, a Fotólabor, és a Plakát- és Kisnyomtatványtár kollégáinak lelkes és áldozatos munkája, valamint a Különgyűjteményi Igazgatóság támogatása nélkül.

A kiállításhoz kapcsolódóan, annak képi és szöveges anyagából önálló honlap készült, amelyet az OSZK honlapjáról minden érdeklődő elérhet. (<http://www.oszk.hu/cehek/>)

Tamási Balázs
btamasi@oszk.hu